

2.5 КЛАСИФІКАЦІЯ ОС

Операційні системи можуть відрізнятися особливостями реалізації внутрішніх алгоритмів управління основними ресурсами комп'ютера (процесорами, пам'яттю, пристроями), особливостями використаних методів проектування, типами апаратних платформ, областями використання і багатьма іншими властивостями. Нижче приведена класифікація ОС за декількома основними ознаками.

2.5.1 Особливості алгоритмів управління ресурсами

Від ефективності алгоритмів управління локальними ресурсами комп'ютера багато в чому залежить ефективність усієї ОС в цілому. Тому, характеризуючи ОС, часто наводять найважливіші особливості реалізації функцій ОС з управління процесорами, пам'яттю, зовнішніми пристроями автономного комп'ютера. Так, наприклад, залежно від особливостей використаного алгоритму управління процесором, операційні системи ділять на *багатозадачні*, розраховані на багато користувачів і *однозадачні*, розраховані на одного користувача, на системи, що підтримують *багатопотокову* обробку і не підтримують її, на *багатопроцесорні* і *однопроцесорні* системи.

Підтримка багатозадачності. За числом одночасно виконуваних завдань операційні системи можуть бути розділені на два класи:

1. Однозадачні (наприклад, MS-DOS).
2. Багатозадачні (ОС ЕС, OS/2, UNIX, Windows 9x).

Однозадачні ОС, в основному, виконують функцію надання користувачеві віртуальної машини, роблячи простішим і зручнішим процес взаємодії користувача з комп'ютером.

Багатозадачні ОС, окрім вищеперелічених функцій, управляють розподілом спільно використовуваних ресурсів, таких як процесор, оперативна пам'ять, файли і зовнішні пристрої.

Підтримка режиму, розрахованого на багато користувачів. По числу одночасно працюючих користувачів ОС діляться на:

1. Розраховані на одного користувача (MS-DOS, Windows 3.x, ранні версії OS/2).

2. Розраховані на багато користувачів (UNIX, Windows NT).

Головною відмінністю систем, розрахованих на багато користувачів, від систем, розрахованих на одного користувача, є наявність засобів захисту інформації кожного користувача від несанкціонованого доступу інших користувачів. Слід зауважити, що не всяка багатозадачна ОС може бути розрахованою на багато користувачів, і не всяка ОС, розрахована на одного користувача, є однозадачною.

Витісняюча і невитісняюча багатозадачність. Найважливішим розподіленим ресурсом є процесорний час. Спосіб розподілу процесорного часу між декількома одночасно існуючими в системі процесами (чи потоками) багато в чому визначає специфіку ОС. Серед множини існуючих варіантів реалізації багатозадачності можна виділити дві групи алгоритмів:

1. Невитісняюча багатозадачність (NetWare, Windows 3.x).

2. Витісняюча багатозадачність (Windows NT, OS/2, UNIX).

Основною відмінністю між витісняючими і не витісняючими варіантами багатозадачності є міра централізації механізму планування процесів. У першому випадку механізм планування процесів цілком зосереджений в операційній системі, а в другому – розподілений між системою і прикладними програмами.

При невитісняючій багатозадачності активний процес виконується до тих пір, поки він сам, за власною ініціативою, не віддасть управління операційній системі для того, щоб та вибрала з черги інший готовий до виконання процес.

При витісняючій багатозадачності рішення про перемикання процесора з одного процесу на інший приймається операційною системою, а не самим активним процесом.

Підтримка багатопоточності. Важливою властивістю операційних систем є можливість розпаралелювання обчислень у рамках одного завдання. Багатопотокова ОС розподіляє процесорний час не між задачами, а між їх окремими гілками (потоками, нитками).

Багатопроцесорна обробка. Іншою важливою властивістю ОС є відсутність або наявність в ній засобів підтримки багатопроцесорної обробки –

мультипроцесування. Мультипроцесування призводить до ускладнення всіх алгоритмів управління ресурсами. Такі функції є в операційних системах Solaris фірми Sun, OS/2 фірми IBM, Windows NT фірми Microsoft.

2.5.2 Особливості апаратних платформ

На властивості операційної системи безпосередній вплив роблять апаратні засоби, на які вона орієнтована. За типом апаратури відрізняють операційні системи персональних комп'ютерів, міні-комп'ютерів, мейнфреймів, кластерів.

Кластер – слабо зв'язана сукупність декількох обчислювальних систем, що представляються користувачеві єдиною системою, і працюють спільно для виконання загальних додатків. Серед перерахованих типів комп'ютерів можуть зустрічатися як однопроцесорні варіанти, так і багатопроцесорні. У будь-якому випадку специфіка апаратних засобів, як правило, відображається на специфіці операційних систем.

2.5.3 Особливості областей використання

Багатозадачні ОС підрозділяються на три типи відповідно до використаних при їх розробці критеріїв ефективності:

1. Системи пакетної обробки (наприклад, ОС ЕС, IBM/360).
2. Системи розподілу часу (UNIX, WinXP).
3. Системи реального часу (QNX фірми Quantum Software systems, RT-11 для міні-комп'ютерів PDP-11).

Системи пакетної обробки призначалися для розв'язання задач в основному обчислювального характеру, що не вимагають швидкого отримання результатів. Головною метою і критерієм ефективності систем пакетної обробки є максимальна пропускна спроможність, тобто розв'язок максимального числа завдань в одиницю часу (ОС ЕС, IBM/360).

Системи розподілу часу покликані виправити основний недолік систем пакетної обробки – ізоляцію користувача-програміста від процесу виконання його завдань. Кожному користувачеві системи розподілу часу надається термінал, з якого він може вести діалог зі своєю програмою. Оскільки в системах розподілу часу

кожному завданню виділяється тільки *квант* процесорного часу, жодне завдання не займає процесор надовго, і час відповіді виявляється прийнятним.

Якщо квант вибраний досить невеликим, то в усіх користувачів, одночасно працюючих на одній і тій же машині, складається враження, що кожен з них одноосібно використовує машину. Ясно, що системи розподілу часу мають меншу пропускну спроможність, чим системи пакетної обробки, оскільки на виконання приймається кожне запущене користувачем завдання, а не те, яке «вигідне» системі, і, крім того, є накладні витрати обчислювальної потужності на частіше перемикання процесора із задачі на задачу. Критерієм ефективності систем розподілу часу є не максимальна пропускну спроможність, а зручність і ефективність роботи користувача (UNIX, WinXP).

Системи реального часу застосовуються для управління різними технічними об'єктами, такими, наприклад, як верстат, супутники тощо. В усіх цих випадках існує гранично допустимий час, впродовж якого має бути виконана та або інша програма, що управляє об'єктом. Інакше може статися аварія: супутник вийде із зони видимості, експериментальні дані, що поступають з датчиків, будуть втрачені. Таким чином, критерієм ефективності для систем реального часу є їх здатність витримувати заздалегідь задані інтервали часу між запуском програми і отриманням результату. Цей час називається *часом реакції системи*, а відповідна властивість системи – *реактивністю*. Для цих систем мультипрограмна суміш є фіксованим набором заздалегідь розроблених програм, а вибір програми на виконання здійснюється виходячи з поточного стану об'єкту.

Вбудовані ОС. До них належать управляючі програми для різних мікропроцесорних систем, які використовуються у військовій техніці, в побутовій електроніці, смарт-картах тощо. Вбудовані ОС розробляються під конкретний пристрій. До таких систем належить Embedded Linux і Windows CE.

2.5.4 Особливості методів побудови

При опису операційної системи часто вказуються особливості її структурної організації і основні концепції, що покладені в її основу. До таких базових концепцій належать перелічені нижче.

Способи побудови ядра системи – монолітне ядро чи мікроядро. Більшість ОС використовують *монолітне ядро*, яке компонується як одна програма, працююча в привілейованому режимі, і яка використовує швидкі переходи з однієї процедури на іншу, не вимагаючи перемикання з привілейованого режиму в режим користувача і навпаки.

Альтернативою є побудова ОС на базі *мікроядра*. Мікроядро працює в привілейованому режимі і виконує тільки мінімум функцій з управління апаратурою. Функції ОС вищого рівня виконують спеціалізовані компоненти ОС – *сервери*, працюючі в режимі користувача. При такій побудові ОС працює повільніше, оскільки часто виконуються переходи між привілейованим режимом і режимом користувача. Зате система виходить гнучкішою – її функції можна нарощувати, модифікувати або звужувати, додаючи, модифікуючи або виключаючи сервери режима користувача. Крім того, сервери добре захищені один від одного, як і будь-які процеси користувача.

Побудова ОС на базі об'єктно-орієнтованого підходу дає можливість використати всі його переваги, що добре зарекомендували себе на рівні додатків, усередині операційної системи, до яких можна віднести:

- акумуляцію вдалих рішень у формі стандартних об'єктів; можливість створення нових об'єктів на базі наявних за допомогою механізму *спадкоємства*;
- хороший захист даних за рахунок їх *інкапсуляції* у внутрішні структури об'єкту, що робить дані недоступними для несанкціонованого використання ззовні.

Наявність декількох операційних (прикладних) середовищ дає можливість у рамках однієї ОС одночасно виконувати додатки, розроблені для декількох ОС. Багато сучасних ОС підтримують одночасно прикладні середовища MS-DOS, Windows, UNIX, OS/2 або хоч би деякої підмножини з цього популярного набору. Концепція множинних прикладних середовищ найпростіше реалізується в ОС на базі мікроядра, над яким працюють різні сервери, частину яких реалізує прикладне середовище тієї або іншої ОС.

Розподілена організація ОС дозволяє спростити роботу користувачів і програмістів в мережесередовищах. У розподіленій ОС реалізовані механізми, які дають можливість користувачеві представляти мережу у вигляді традиційного однопроцесорного комп'ютера. Ознаками розподіленої організації ОС є: наявність

єдиної довідкової служби розподілу ресурсів, єдиної служби часу, багатопотокової обробки, що дозволяє розпаралелювати обчислення в рамках одного завдання і виконувати це завдання відразу на декількох комп'ютерах мережі.